دەربارەی " ئیسلامی سیاسی" لە کوردستان

(بەشی چوارەم   و کۆتایی)

ئیسماعیل ئیبراهیم ڕواندزی
Ismail_rwandzi@yahoo.com

"ئیسلامیەکان" و ڕووخانی بەعس

شەڕی ئەمریکا لە دژی ڕژێمی بەعس جۆرێک لە کرانەوەی سیاسی لەگەڵ خۆ هێنا . بە واتایەکی تر ڕووخانی ڕژێمی بەعس بووە هۆی ئەوەی بۆ یەکەمین جار هەڵبژاردنێکی تاڕادەیەک سەربەخۆ لە ئێراقدا ئەنجام بدرێ کە تیایدا هەموو هێزەکانی سەر گۆڕەپانی سیاسی ئێراق بەشداری تیدا بکەن . ئەم ئاڵوگۆڕانە بەدەر لە ئیرادەی ئەمریکا دەرگای دەستهەڵاتی خستە سەرپشت بۆ هێزە ئیسلامیەکان . ئیسلامیەکان باش دەزانن کە ئەگەر هێرش و دەستێوەردانی ئەمریکا لە ئێراق نەبوایە هیچ یەکێکیان بە خەونیش نەیاندەتوانی دەستیان بە دەستهەڵات بگا . ئەگەرچی لە کەین و بەینەدا کەمێک لە بەستەڵەکی نێوان ئەمریکا و ئیسلامیەکانی ئێراق ، کە تا دوێنێ بە کافری گەورە و دوژمنی ئیسلام سەریر دەکرا، تواوەتەوە ، بەڵام ئەم ئاڵوکۆڕە لە هەڵوێستی ئیسلامیەکان لە بەرامبەر ئەمریکا تەنها وەک هودنەیەکی کاتی دێتە پێش چاو .

مێژووی ئیسلامیەکانی کوردستان بە بەراورد لەگەڵ ئەوانی تر کەمێک جیاوازە . ئەوان پێش شەڕیش خاوەنی هەلوێستێکی پراگماتیکی بوون لە بەرامبەر ئەمریکا و حیزبەکانی کوردستان (بە تایبەتی یەکێتی و پارتی) . ئەوان سوودیان لە تاقیکردنەوەکانی شەڕی چەکداری رابردوویان تا ڕادەیەک وەرگرتبوو . نابێ بیرمان بچێ لێرەدا ئیشارە بە " یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان" بکەین کە لە سەرەتاوە ڕێگای ڕووبەڕووبوونەوەی چەکداری لە گەل حکومەتی کوردستان و حیزبە نەتەوەییەکان هەڵنەبژارد بوو وەک " بزووتنەوەی ئیسلامی لە کوردستان" و لایەنگرانی مەلا کرێکار و مەلا علی باپیر کردیان . یەکگرتوو دەستپێشخەر بوو لە سوود وەرگرتن لە تێکهەلچوونە خوێناویەکانی ساڵی نەوەدەکان لە نێوان حیزبە نەتەوەییەکانی کوردستان و "بزووتنەوەی ئیسلامی لە کوردستان" . ئەگەرچی "یەکگرتوو" بە هەموو لێلی و گومان لە سیاسەتەکانی بەرامبەر بە یاسا و شەرعیەتی پەرلەمانی کوردستان ، بەڵام زۆر زیرەکانە بەشداری دەستهەلاتی کرد . ئەمەش بوو وایکرد کە "یەکگرتوو" بە بەراورد لەگەڵ باڵەکانی تری ڕەوتی ئیسلامی ، کە تا پێش شەری ئەمریکاش لە دوژمنایەتی توند دابوون لە گەڵ ناسنامە و شەرعیەتی دەستهەلات لە کوردستان ، توانی زیاتر سوود وەربگری لە ئاڵوگۆڕەکان و بارودۆخی دوای ڕووخانی بەعس .

نابێ هەڕەشەی ئایدۆلۆژیای "ئیسلامی سیاسی" لە سەر کوردستان بە کەم وە یاخود لە هەمان تای تەرازووی هەڕەشە لە سەر ئێراق دابنرێ . بۆچی ؟ چونکە بارودۆخی کوردستان جیاوازی بنەرەتی هەیە لە گەل ئێراق ، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ جێگیرنەبوون و یەکلایی نەبوونی تا ئێستای شەرعیەتی نێودەولەتی سەروەری سیاسی میللەتی کورد لە کوردستان . بوونی هێزی ڕادیکالی ئیسلامی لە ئێراق بێجگە لە کوردستان ترسی لە سەر سەروەری و جوگرافیا و پرۆژەی نەتەوەیی لە ئاستی نێونەتەوەیی دروست ناکات ، چونکە مەسەلەی ناسنامە و سەروەری سیاسی و یەکپارچەیی جوگرافیای ئێراق لە لایەن هیچ هێزێکی سیاسی ئێراقی ، لە ئیسلامیەوە بگرە تاکو ئەوپەری چەپیەوە ، نەخراوەتە ژێر گومانەوە ، بەڵکو بە پێچەوانەوە ئەمانە وەک نەگۆر سەیردەکرێن .

گومان نیە لەوەی ڕووداوەکانی 11 سێپتێمبەر کۆتایی قۆناغێک و دەستپێکردنی قۆناغێکی نوێ بوو بۆ ئیسلامیەکانی کوردستان لە پەیوەندبە هەڵوێستیان بەرامبەر بە دەستهەلاتی کوردی . ئەم ڕووداوە تاقیکردنەوەیەکی زۆر سەخت بوو چونکە لە ناکاو خۆیان بینیەوە لە بەرامبەر هاوپەیمانیەتی دەستهەڵاتدارانی کوردستان و ئەمریکا لە ناساندن و ڕووبەڕووبوونەوە لەگەل تیرۆریزمی ئیسلامی لە جیهاندا . دەستهەڵاتدارانی کوردستان سوودیان وەرگرت لە بارووەدۆخی نوێی جیهانی پاش ڕووداوەکانی 11 سێپتێمبەر کە بەرەی دژە تیرۆر و ڕادیکالیزمی ئیسلامی بەهێز کرد . ئیسلامیەکانی کوردستانیش وەک ئەوانی تر بوون بە دوو بەش هەندێکیان هەلسان بە تەبریرو بیانوو هێنانەوە بۆ تەقینەوەکان ، وە ئەوانی تریان چەژن و شادیان گێرا بەو " غەزا"یە .
دەستهەلاتدارانی کوردستان هەرزوو هەوڵی سەرنجی ئەمریکایان بۆ بوونی هێزە تیرۆریستەکانی ناو کوردستان ڕاکێشا بە جۆرێک هاوکاری جیدی کرا لە نێوان کورد و ئەمریکا بۆ لە ناو بردنی ئەو گرۆپ و کۆمەڵە تیرۆریستانەی کە گردبوونەوە لە ناوچەکانی سەر سنووری نێوان کوردستان و ئێران . بەمەش ڕێگە خۆش بوو کە ئەو ڕەوتە ئیسلامیەی کە لە پەراوێز هەلسورانی دەکرد و خاوەنی خیتابێکی لێل و جیوەیی و نارۆشن بوو بەرامبەر بە بەشداری لە پرۆسەی سیاسی کوردستان بەربلاو سەرهەڵبدا . لێدان و لەناوبردنی گروپە تیرۆریستیەکان لە لایەن پێشمەرگە و ئەمریکا ڕووناکی و سەرنجی ڕای گشتی کوردستانی خستە سەر ئەو بەشە لە ڕەوتی ئیسلامی کە بە هێواشی چالاکی دەکرد ، بەڵام هیچ کەسێک گومانی لە هێز و نفوزی ئەم ڕەوتە نەبوو لە نێو توێژەکانی کۆمەلانی خەلکی کوردستان . ئەگەرچی ڕووداوەکانی 11 سێپتێمبەر و بێهێز کردنی باڵی چەکداری ڕەوتی ئیسلامی لە کوردستان زەمینەیەکی خولقاند کە ئیسلامیەکانی خستە ژێر پالەپەستۆ بە جۆرێک هەڵوێستێکی ڕۆشن بنوێنن بەرامبەر تیرۆر و ڕێکخراوی "ئەلقاعدە" ، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا لە دوایین هەڵبژاردنەکانی ئێراق و کوردستان ئیسلامیەکان تیادا توانیان ئەنجامی باش و بەرچاو بەدەست بێنن کە جێگەی سەرسورمانی هەمووماں بوو .

چارە چییە ؟

من لێرەدا هەوڵدەدەم بە کورتی لە چەند خاڵ باسی چۆنیەتی بەرنگابوونەوە و کەمکردنەوەی ترسی گەشەی ئیسلامی سیاسی لە کوردستاندا بکەم .

1 ـ سیستەمی دەستهەلاتی سیاسی لە کوردستان دەبێ ببێتە خاوەنی شەرعیەتی سیاسی و جەماوەری .

نوخبەی سیاسی کوردی فورسەتێکی مێژوویی چەند سالەی ، دوای وەدەرنای بەعس لە کوردستان ، لە دەستدا بۆ بنیاتنانی ناسنامە و سیستەمێکی یاسایی و دەزگایی ونەتەوەیی خاوەن شەرعیەتی جەماوەری و دەستووری لە کوردستان . بە داخەوە شەڕی ناوخۆیی بۆ دەستهەلاتی سیاسی گەورەترین تراجیدیای بە سەر خودی شەرعیەتی دەستهەلاتی سیاسی هێنا . سیاسەتی کورد ، وەک نەتەوەیەکی بندەست و بێ کیانی سەربەخۆ، بۆ مانەوە و بەرەنگاری لەناوچوون و توانەوە ناتوانێ بێجگە لە پەیرەویکردن لە پرۆژەیەکی نەتەوەیی هیچی تر بێ . ئەمڕۆ بە دەزگاییکردن و یاسایی کردن و دەستووری کردنی سیتستەمی حوکم ، لە لایەک کێشمەکێشە گەورەکان ناتوانن درز و گومان بخەنە سەر ناسنامە و شەرعیەتی سیاسی و جەماوەری سیستەمی دەولەت و پەرلەمان ، ولە لایەکی تر پارێزراوین لە ڕەشەبای مەزاج و ئۆپۆرتۆنیزمی هێزە سیاسیەکان . کوردستان لە هەموو ولاتێک زیاتر پێویستی بە سیستەمێکی بەرێوەبردنی یاسایی و دەستووری هەیە کە رەگ و ڕیشەی پەلبهاوێ بۆ ناو جەماوەر و هێزە سیاسیەکان بە جۆرێک هیچ کەس و هێزێک و ئایدۆلۆژیایەک نەتوانێ گومان بخاتە سەر سیستەمی دەستهەلات . کوردستان وەک خاک و ناسنامە پارێزراوە لە هەڕەشەی دەرەکی و ناوەکی ئەگەر پەرلەمان و دەستووری کوردستان ببنە تەنها چەتری کۆکردنەوە و ملمانێی سیاسی لایەنەکان . من لێرەدا مەبەستم تەنیا پالپشتی ئەخلاقیانە لە دەستوور و دەولەتی یاساو پەرلەمان نیە ، بەلکو بێبوونی شەرعیەتی جەماوەری و سیاسی ئەمانە دەتوانێت ئاراستەی چارەنووسی ئێمە بەرەو لەناوچوون و مەترسی گەورە بکات .

2 ـ ڕەوتە ئیسلامیەکان دەبێ بە فلتەرێکی نەتەوایەتی تێپەربن

من پێشتر باسمکرد کە "ئیسلامی سیاسی" نە خاوەن پرۆژیەکی نەتەوەییە ، وە نە هێزێکی خۆمالیشە ، بۆیە لە کردەوەدا کوردستانیبوونیان جێی گومانە . قسە لێرە لە سەر ئەوە نیە کە مەتریالی ئەم هێزانە خەلکانی کورد نین ، بەلکو ئەمانە کوردستانی نین چونکە پرۆژەی سەرەکیان "رزگاری ئوممەی ئیسلامیە" . هێزێک ئەوکات دەتوانێ ئیدعای کوردستانیبوون بکات ئەگەر ئاراستەی ناوەندی سیاسەتی پرۆژەی رزگاری کوردستان بێت . بیری "ئیسلامی سیاسی" بەوپێیەی پێناسەی ئیسلامی لەسەر حیسابی پێناسەی نەتەوەیی و کوردستانی بە سەر گەلی کورد دەسەپێنێ ئەوا بەدەر لە ئیرادەی ئێمە و ئەوان سیاسەتێکی لەو جۆرە لە کردەوەدا پاشکۆبوونی کورد بۆ دوژمنان بەرهەم دێنێتەوە . بۆ خراپ لێتێنەگەیشتنیش دەمەوێ بلێم کە من مەبەستم ئەوە نیە هەموو ڕەوتە سیاسیەکان لە کوردستان دەبێ تەنیا پێناسەی نەتەوایەتی

تاکە پێناسەی سیاسی ئەوان بێت ، چونکە ئەمە نە ئیمکانی هەیە وە نە دروستیشە ، بەڵکو مەبەستی من لێرە ئەوەیە کە میللەتێکی بێ کیانی وەک کورد کێشەی سەرەکی چەپ وڕاست و ئیسلامیبوون نیە بەڵکو پێناسەی نەتەوەییە . کورد وەک میللەتانی تری سەر رووی زەمین بێگومان چەپ و ڕاست و ئیسلامی و نائیسلامی و بێ ئاینیشی تێدایە و دەبێ تیاشی بێت ، بەڵام ئەم پێناسانە زۆر لاوەکین لە بەرامبەر پێناسەی نەتەوەیی . بۆیە پێناسەی نەتەوەیی بۆ ئێمە دەبێ لە پلەی یەکەمدا بێت وە لە هەمان کاتدا دەبێ پێشمەرج و فلتەری هەر هێزێکی سیاسی چەپ ، ڕاست وە یان ئیسلامی بێت .

2 ـ جیاکرنەوەی ئایینی ئیسلام لە "ئیسلامیەکان"

ئەمڕۆ ئیسلام لە کۆمەڵگای کوردساتاندا تەنیا کاریگەری کۆمەڵایەتی نیە ، بەڵکو خاوەنی کاریگەری ڕاستەوخۆی سیاسیشە ، تەنانەت ئیلهام بەخشی زۆرێک ئایدۆلۆجیا و ڕەوتی سیاسی ترسناک بۆئاسایش و داهاتووی کوردستان و ئامانجەکانی گەلی کوردە . ئەگەر ساڵانی رابردوو "ئیسلامیەکان" و بەکارهێنانی سیاسیانەی ئایینی ئیسلام لە لایەن کۆمەڵێک ڕەوتی نامۆ بە کوردستانەوە کاریگەری جەماوەری بەرچاوی نەبوو ، ئەوا هاوسەنگیەکە ئەمڕۆ گۆراوە بە تایبەتیش پاش گۆڕانی درامیاتیکانەی هاوسەنگی هێزەکان بە قازانج ئەو ڕەوتە لە ئێراقدا . بۆجێگیرکردنی ئاسایش و دیموکراسی و کۆمەڵگایەکی تۆلەرانت لە کوردستان کارێکی ئاقلانەیە کە لە چەندین لاوە کار لە سەر مەسەلەی ئیسلام و دیاریدەی پەیدابوونی ئیسلامیەکان لە کوردستان بکرێ . لە رووی فیکرییەوە دەبێ هەوڵی جیدی بدرێ بۆ هاندانی لێکدانەوەیەکی مۆدێرنانە و دیموکراتیانە لە ئیسلام .

ئیسلام وەک هەر ئایۆلۆژیایەکی تر لە ناخیدا ڕەوت و باڵی جۆراوجۆری هەڵگرتوە کە لێکدانەوە و تەفسیری جیاواز ، تەنانەت دژ بەیەکیش لە ئیسلام دەدەن بەدەستەوە ، بۆیە ئاقلانە نیە هەموویان بخەینە یەک سەبەتەوە . بۆچی ؟ چونکە ئێمە مەبەستمان لەناوبردنی ئایین نیە بەڵکو گێرانەوەی ئایینە بۆ شوێنە گونجاوەکەی (پەرستگاکان) خۆی . بەو پێیەی کاری ئێمە دەبێ ئامانجداربێت بۆیە بە باوەڕی من دەبێ لێکجیاکرنەوەی ئیسلام و "ئیسلامیەکان" ، و خوێندنەوەو سەردەمیکردنەوەی ئیسلام هاوتەریب هەوڵی بەردەوامی بۆ بدرێ . بەمەش دەتوانین لە لایەک لە کورت ماوەدا کونسیرفاتەکانی کومەڵگای کوردستان دابڕین لە پەیوەست بوون بە "سوپای ئیسلامیەکان" ، کە ئەمەش ڕێگەیان بۆخۆش دەکا تەنانەت پاڵپشتی هەوڵدان بۆ لەناوبردنی فیکری ڕادیکالیزمی ئیسلامی و تیرۆریزم بکەن ، و لەلایەکی تر لە درێژماوەدا بوار دەرەخسێ بۆمان کە نەخشەیەک ، چواچێوەیەک ، و رۆشنایەکمان لا پەیدا ببێ کە ڕێگەخۆشکەربێ بۆ ئینتگرێیشنی (integration) "ئیسلامیەکان " لە گەڵ پرۆسەی دیموکراسی کوردستان .

نابێ ئیسلام ، وەک ئایینی زۆربەی خەلک لە کوردستان ، بخرێتە هەمان سەبەتە و بەرەی ئیسلامی سیاسی ، ئەگەرچی ڕەنگە بە ڕوالەت وا دەرکەوێ کارێکی پێشکەوتووخوازانە و ووشیارانەیە ، بەڵام لە ڕاستیدا گەورەترین خزمەتە بە ڕەوتە ئیسلامیەکان . پێتان سەیر نەبێ کە خودی ئیسلامیەکان ئەم کارە ئامانجیانە ، بۆ ؟ چونکە ئیسلامیەکان لەم ڕێگەیەوە دەیانەوێ باشترین سوود وەربگرن لە خەباتی سیاسی خۆیاندا بە جۆرێک کێشمەکێشی سیاسیان لەگەڵ لایەن و بەرەی بەرامبەر بگۆرن بۆ کێشمەکێش لە نێوان

"باوەڕداران" و "کافرەکان" . وە بە مۆنتاژکردنی کێشمەکێشەکە بەو ئاراستەیە ئەوا دەنگێ بەرزو دەنگدەرەوە هی ئیسلامیەکان دەبێ ، کە واپیشان دەدەن ئەم کێشمەکێش و رکابەرکێیەی ئێستایان درێژکراوەی هەمان کێشمەکێش و رکابەرکێی پێغەمبەرە لەگەڵ "کافرەکان" . ڕووبەڕووبوونەوە لە گەڵ ڕەوتی "ئیسلامی سیاسی" نابێت بگۆردرێ بۆ ململانێ "باوەرداران" و "کافرەکان" . بە واتایەکی تر دەبێ ڕێگە بگیرێ لە بەگژیەکداچوونی ئایینی وئایینیانە لە کوردستان . کاری دروست هەوڵدانی هاوتەریبە لە نێوان پاڵپشتی ڕەوتە ئاقلانیەکانی نیوخودی ئیسلام و سەرلەنوێ خوێندنەوەی سەردەمیانە بۆ مێژوو و ئایینی ئیسلام .

3 ـ خوێندنەوەیەکی سەردەمیانە لە ئایینی ئیسلام

ڕیفۆرم لە هیچ ئایینێک کارێکی ئاسان و ئەوەنتە نیە ، بەڵکو زۆر ئاڵۆزە و تەنانەت ترسناکیشە . ئایینێکی جیهانی وەک ئایینی ئیسلام نە سادەیە و نە سیستەمێکی هۆمۆجینیەسە (**homogeneous**) تا ریفۆرمی ئاسان بێت . لە "کۆمەڵگا ئیسلامیەکان" تەقریبا هەموو کێشە و مەسەلەکان گرێدراون لە گەڵ ئایین ، وە زۆرێک لە کاسایەتی و هێزی سیاسی ئیسلامی و غەیرە ئیسلامی هەوڵی "بەئیسلامیکردن" ی مەسەلەکان دەدەن کاتێک هەست بە مەترسی نەمانی شەرعیەتی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری خۆیان دەکەن .

کاتێک باس لە ڕێفۆرمی بیری ئیسلامی دەکەم مەبەستم لێی کارکردنە بۆ نەخشەکێشانەوەی کۆمەلێک مەفهومی سیاسی و کۆمەڵایەتیە لە ئیسلام ، کە پەیوەندی ئاشتیانەی مرۆڤەکان و کۆمەڵگاکان زیاتر گەشە پێبدات . بێگومان نابێ مەبەست لێی گەڕانەوە و پیرۆزکردنی رابردووی ئیسلامی بیت . ڕاستیەکەی هەوڵدان ، چ لەلایەن خودی کەسە ئایینەکان یاخود لەلایەن کەسانی تر ، بۆ کۆکردنەوەی بەڵگەی ڕۆشن و باوەرپێکراو کە پاڵپشتی ئیسلامێکی لیبرال و تۆلەرانت بکا کارێکی ئاسان نیە ، چونکە کاری لەم بابەتە ڕووبەڕووە لەگەڵ لێکدانەوەی رادیکالەکان لە ئیسلام بە یارمەتی هەمان سەرچاوە ئیسلامیەکان .

بە پێچەوانەی ئەوەی ئەمڕۆ ڕەوتی ئیسلامی بەهێزو جەماوەری دێتە پێش چاو، ئەوا ئیسلام و"کۆمەڵگا ئیسلامیەکان" (بە تایبەت "عەربیەکان") لە قەیرانێکی مێژووییدا دەژین . ئەمەش هۆیەکەی دەگەڕێتەوە بۆ:
یەکەم ـ پاشەکشەی بەردەوامی ئەم کۆمەڵگایانە لە داگیرکردنی شوێنپێیەکی سیاسی بەرچاو و بەهێز لە کۆمەڵگای جیهانیدا .
دووەم ـ دواکەوتوویی و ڕەتکردنەوەی کلتور و ڕۆشەنبیری نوێی سەردەم ، وە خزانی هەنگاو بە هەنگاویان بەرەو پاشکۆیەتی ئابووری جیهان .
تا ماوەیەک پێش ئێستا زۆر کەس پێیوابوو کە گەشەی کۆمەڵگا ئیسلامیەکان لە ڕووی ئابووری و تەکنیکی گرێدراو لەگەڵ سیستەمێکی دیموکراتی بەسە بۆ گەیشتن بە مۆدێرنیزم ، بەڵام دەرکەوت لە

بنچینەدا ئەم کۆمەڵگایانە مۆدێرنیزم ڕەتدەکەنەوە بەهۆی سروشتی دواکەوتوویی فیکری و ڕۆشنبیری ئەم کۆمەڵگایانە . ئایا سەیر و سەمەرە نییە هەرجارێ "کۆمەڵگا عەرەبیەکان" تووشی شکست دێن و لە کاروانی شارستانیدا پاش دەکەون ئەوا بۆ وڵام و هۆیەکان دەگەرێنەوە بۆ ڕابردوو ، وەک بڵێی کە کۆمەڵگای یەکەمی ئیسلامی سەردەمی پێغەمبەر لە سەرووی مێژووە ، و دەقە پیرۆزەکانیش لە ناوەخنی خۆیاندا هەموو زانست ومەعریفە و داهێنانێکی مرۆڤی ئێستا و داهاتووی تێدایە .

سەرم دەسورمێ کاتێک زۆربەی نوخبەی سیاسی و ڕۆشنبیری "کۆمەڵگا ئیسلامیەکان" نەک تەنیا پرسیار ناکەن بۆچی کۆمەڵگای ئەوان دواکەوت و ڕۆژئاوای "کافر" و "بێ باوەڕ"یش پێشکەوت ، بەڵکو لە جیاتی نۆرمی پێشکەوتن و دواکەوتن لە مۆدێرنیزم ، کار بە پێوانە و دەستەواژەی سەردەمەکانی تاریکی مرۆڤ دەکرێ لە بابەت : "کافرەکان" و "باوەڕداران" ، وە "ئەهلی بەهەشت" و "ئەهلی ئاگر" . ئەمانە پێیانوایە هێشتا "کۆمەڵگا ئیسلامیەکان" خاوەن شارستانی و هەڵگری ئاڵای پێشکەوتنن ، هەرچی دواکەوتوویی و نەزانین و جەهلیشە بە بەرۆکی ڕۆژئاوای "کافر"و " بێ خوا"ی دەدەن . لە هیچ سەردەمێک و شوێنێک نەبووە مرۆڤ پێش بکەوێ و شارستانیەتێکی باشتر دابمەزرێنێ و چارەنووسی خۆی بە عەقلانی و ئۆبجێکتیڤانە دیار بکا بەبێ تێگەیشتن لە خۆی و دەوروبەری . ئەوروپیەکان پێشکەوتن چونکە بە درێژایی چەندین سەدە وێڵبوون بە دوای وڵامی ئەو پرسیارە : چۆن لە زەلکاوی کۆنەپەرستی و دواکەوتوویی خۆمان رزگابکەین ؟ . وڵامی ئەم پرسیارە بە شۆرش و دامەزراندنی حیزب و شەری ئەهلی نادرێتەوە . ئەم پرسیارانە کاری فیکر و ڕۆشەنبیرانە . ئەوڕوپیەکان و هەموو کۆمەڵگا پێشکەوتووەکان تەنها ئەو کاتە توانیان پێشبکەون و گەشە بکەن کاتێک هەڵسانەوەیەکی فیکری و دابڕانی یەکجارەکیان کرد لە گەڵ هەموو شتە کۆنەپەرست و تاریک لە کلتورەکەیان .

بەڵام ئایا کاتێک من دەڵێم دەرچوون لە زەلکاوی کۆنەپەرستی و دواکەوتن کارێکی فیکریە نەک خەباتێکی سیاسی ، مەبەستم ڕەتکردنەوەی شۆرش و پێکهێنانی حیزبەکانە ؟ نەخێر . بانگەوازی من بۆ خەباتی فیکری مانای کەمکردنەوە نیە لە خەباتی سیاسی لە پێناو گۆرانی کۆمەڵگا بۆ کۆمەڵگایەکی عاقلانە و پێگەیشتوو ، بە پێچەوانەوە خەباتی فیکری لە بنچینەدا بۆ خزمەت کردن و ڕێنیشاندانی هەڵسورا و خەباتگێرە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکانە بۆ داهاتوویەکی ڕۆشن و پێشکەوتوو نەک بۆ گەڕانەوە بۆ ڕابردوو وەک ئەوەی ڕەوتە ئیسلامیەکان داوای دەکەن .

بە باوەڕی من ناکرێ چیتر چاوپۆشی بکرێ لە ڕیفۆرم لە ئایینی ئیسلام . ئەمرۆ ناوەرۆکی خیتابی دینی و قوتابخانە ئایینیەکان پەروەردەی نەوەی نوێ لەسەر توندڕەوی و ڕەتکردنەوەی جیاوازی و بەرامبەر تا ڕادەی کوشتن و لەناوبردنی پێکدەهێنێ . ئایینی ئیسلام دەبێ لە ئایینی "جیهاد" و ڕێگای "شەهادەت" ببێتە ئایینێکی روحی ، بە واتایەکی تر ئایین تەنیا لە پەیوەندی تاک و خودا قەتیس بکرێتەوە و ژوانی باوەرداران بێت بۆ هەڵاتن و دڵدانەوە لە کێشە و گرفتەکانی ژیان . ئەمەش تەنیا بە جیایی ئایین لە دەولەت و سیاسەت دەستەبەر دەبێ .

ئەنجامگیری

لە کۆتاییدا دەگەڕێمەوە بۆ هەمان پرسیاری سەرەتای ئەم نووسینە : ئایا ڕەوتە ئیسلامیەکان ، بەهۆی سروشت و پێکهاتی دژی دیموکراسیانەیان ، دەتوانن گەشە و کاردانەوەی پۆزەتیفانەیان هەبێ لە گەڵ پرۆسەی دیموکراسی ؟ ئایا دەبێ گرەو بکەین لە سەر ڕێزگرتن و باوەڕهێنانی بزوتنەوە ئیسلامیەکان بە دیموکراسی ؟ . ئەگەرچی وڵامی ئەم پرسیارەم لە ناوەخنی نووسینەکەمدا داوەتەوە بەڵام بە کورتی دەڵێم : لە پەیوەند بە پێکهات و دیموکراسی بوون و نەبوونی ڕەوتە ئیسلامیەکان ناتوانرێ وڵامی ئەو پرسیارە بدرێتەوە . بۆچی؟ چونکە پێموایە هێزە سیاسیەکان بە گشتی لەوانەش ئیسلامیەکان ، بەو ڕادەیە پێکهات و خیتابی گشتگەرو موتلەقیان ڕێگر نابێ لە بەردەم ڕێزگرتنیان لە گەمەی دیموکراسی ئەگەر نوخبەی سیاسی و ڕۆشەنبیری کوردستان دەست بەکاری جیدی بکەن بۆ بە دەستووری و یاسایی و دەزگاییکردنی دەستهەڵاتی سیاسی لە کوردستان بە جۆرێک کە قەواعیدو ڕێزگرتنی گەمەی دیموکراسی بسەپێنێ بە سەر هەمووان .

– کۆتایی –